

สถาปัตยกรรมวัดราชสิทธิาราม

The architecture of Wat Ratchasittharam

สุธี เวสารัชชกิตติ

มัคคุเทศก์ อิสระ

Suthee Wesaratchakitti

Independent Tour Guide

คำสำคัญ : วัดราชสิทธิาราม ;
วัดอรัญญิก ; กุฏิ

Keywords :

Wat Ratchasittharam ;
aranyavasi ; kuti

บทคัดย่อ

วัดราชสิทธิาราม หรือ วัดพลับ เป็นวัดที่เป็นที่จำพรรษาของพระอาจารย์สุก (ไก่อื่อน) ซึ่งเป็นพระสังฆราชที่มาจากสายวิปัสสนาธุระองค์เดียวในประวัติศาสตร์พระสังฆราชไทย วัดราชสิทธิารามเป็นวัดอรัญวาสีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองชั้นในทางทิศตะวันตก โดยวัดอรัญวาสีสมัยรัตนโกสินทร์ไม่จำเป็นต้องตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกนอกกำแพงเมืองอย่างวัดอรัญญิกสมัยสุโขทัยและเชียงใหม่เสมอไป เพราะปรากฏวัดอรัญญิกสำคัญในกรุงเทพฯ กระจายตัวอยู่ทั้งทางทิศเหนือ ได้แก่ วัดราชาธิวาส ทิศตะวันออก ได้แก่ วัดสระเกศ และทิศตะวันตก ได้แก่ วัดราชสิทธิาราม การจัดวางผังวัดราชาธิวาสคล้ายกับวัดทั่วไปที่แบ่งเขตผังวัดออกเป็นพุทธาวาส และสังฆาวาส แต่ที่แตกต่างจากวัดอื่นและวัดอรัญวาสีในประเทศไทยคือ การมีกุฏิวิปัสสนาล้อมรอบพระอุโบสถ

จากการศึกษาพบว่าการจัดผังวัดราชสิทธิารามมีการผสมระหว่างแบบแผนผังวัดสมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้แก่ การมีพระอุโบสถเป็นประธาน และการมีเจดีย์อยู่ทางด้านหน้าพระอุโบสถ รวมทั้งการวางผังวัดอย่างที่เป็นพระราชนิยมในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยการมีพระอุโบสถและพระวิหารวางคู่ขนานกัน พระอุโบสถคงแรกสร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ด้วยปรากฏลวดลายหน้าบันของพระอุโบสถอย่างที่เป็นนิยมในสมัยรัชกาลที่ 1 พระอุโบสถและวัดราชสิทธิารามได้รับการบูรณะต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การจัดวางกุฏิวิปัสสนาล้อมรอบพระอุโบสถคงมุ่งหมายที่จะแยกพื้นที่การปฏิบัติออก



บริเวณวัดราชสิทธิารามราช-
วรวิหาร ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2470
ที่มา : “พระเจดีย์วัดราช-
สิทธิารามราชวรวิหาร
ธนบุรี,” 2470, ก 002 หวญ
42-15, สำนักหอจดหมายเหตุ
แห่งชาติ.

จากพื้นที่จำวัด อย่างเช่นพระตำหนักจันทน์และพระตำหนักเก้งจันทน์ที่เป็น
พระตำหนักเจริญวิปัสสนาและพระตำหนักสำหรับเป็นที่จำวัดตามลำดับของ
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งทรงพระผนวช

Abstract

Wat Ratchasittharam or Wat Phlap was established to be a residence of Phra Acharn Suk (Kai Thuean) [Venerable Suk (jungle fowl)] in Bangkok. Phra Acharn Suk was a monk teacher of King Rama I and a sangharaja [head of the sangha], the only one in Thai history, who came from a vipassanadhura meditation monastery. Wat Ratchasittharam was a forest monastery during the beginning of Rattanakosin period and located outside city walls of Bangkok to the west. During that period, forest monasteries in Bangkok were situated outside the city walls to not only the west but also north and east, for instance Wat Rachathiwat to the north and Wat Saket to the east. While in

Sukhothai and Chiang Mai during the 13th to 15th centuries, forest monasteries were always built outside the city walls to the west. Layout of Wat Ratchasittharam has been divided into two parts, Phutthawat [public area which is dedicated to the Buddha] and Sanghawatt [private area for monks' residences] parallel to other monastic compounds in Thailand. However, its unique characteristic is an ordination hall surrounded by small kutis or brick cottages for practicing meditation. Layout of Wat Ratchasittharam was mixed of those during the end of Ayutthaya and beginning of Rattanakosin periods as an ordination hall has been the main architecture of the compound and had two stupas to the front. Furthermore, the ordination hall and a vihara [image shrine] has been established parallelly which was a characteristic of a monastic layout during the reign of King Rama III. The ordination hall of Wat Ratchasittharam was firstly built in the reign of King Rama I since decorative pattern of its pediments has been corresponded to those built during King Rama I's period. The ordination hall and other buildings in the compound were later renovated during the reigns of King Rama III and IV. The arrangement of small kutis enclosing the ordination hall probably aimed to separate place to practice meditation from living place of monks.

วัดราชสิทธิารามราชวรวิหาร เดิมชื่อวัดพลับ เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตฝั่งธนบุรี ถนนนิสรภาพ แขวงท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ เป็นวัดที่มีมาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่ปรากฏนามผู้สร้าง แต่มาปรากฏเกียรติภูมิในสมัยรัตนโกสินทร์หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้อาราธนาพระอาจารย์สุก (ไก่อื่อน) ซึ่งเดิมจำพรรษาอยู่ ณ วัดท่าหอย ริมคลองคูจาม¹ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้มาจำพรรษา ณ วัดแห่งนี้ พร้อมทั้งสถาปนาเป็นพระราชาคณะที่พระญาณสังวร และยังเป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระอุปัชฌาย์ของเจ้านายพระบรมวงศานุวงศ์อีกหลายพระองค์² วัดราชสิทธิารามแห่งนี้ยังมีความสำคัญคือเป็นวัดที่มีพระมหากษัตริย์ถึง 2 พระองค์³ มาทรงพระผนวชและจำพรรษาที่นี่ และพระมหากษัตริย์ไทยได้เสด็จพระราชดำเนินด้วยพระองค์เองมาถวายพระกฐินทั้งๆ ที่เป็นวัดอยู่นอกพระนคร เนื่องด้วยพระญาณสังวรเป็นพระเถระที่เชี่ยวชาญทางด้านวิปัสสนาธุระ ย่อมต้องจำพรรษาในวัดที่เป็นวัดอรุณวาสี

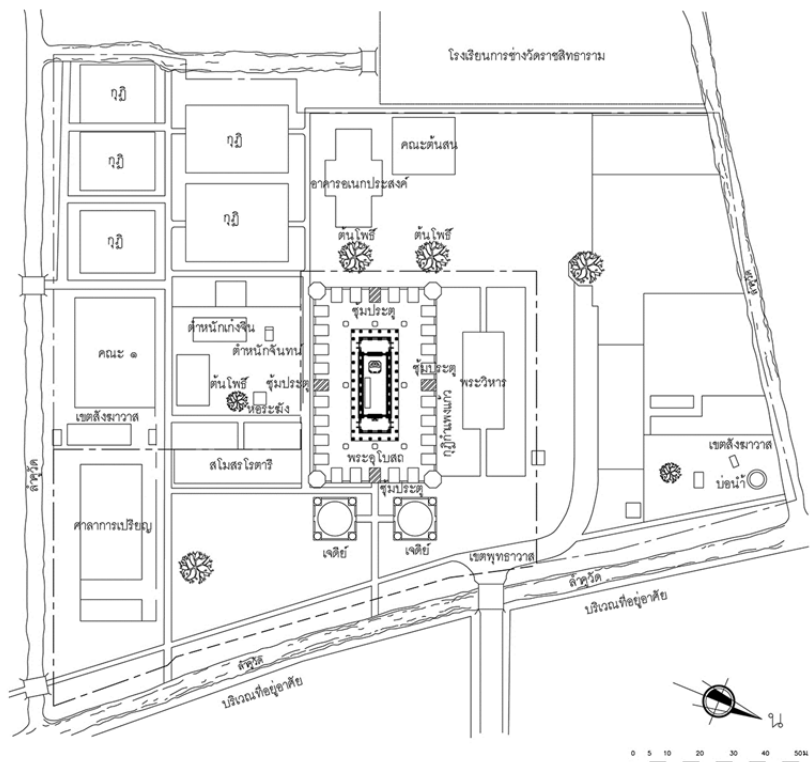
จึงทำให้เพิ่มสำคัญของวัดราชสิทธิารามในฐานะที่เป็นวัดฝ่ายอรัญวาสีอีกด้วย

ด้วยความสำคัญดังกล่าวมานี้จึงเป็นเหตุที่มาของการศึกษาสถาปัตยกรรมของวัดราชสิทธิารามที่มีความหลากหลายทางด้านสถาปัตยกรรมต่างๆ ภายในวัดราชสิทธิาราม โดยในบทความชิ้นนี้จะการศึกษาเกี่ยวกับการวางแผนผังของวัดราชสิทธิาราม ศึกษาภูมิวิปัสสนาที่ล้อมรอบพระอุโบสถในเขตพุทธาวาส และศึกษาการวางตำแหน่งของวัดอรัญญิกที่มีมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ และศึกษาเปรียบเทียบกับภูมิวิปัสสนาของวัดต่างๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ด้วยกัน แต่ในที่นี้จะศึกษาเฉพาะอาคารที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 เท่านั้น

แผนผังของวัดราชสิทธิารามแบ่งออกเป็น 2 เขต ได้แก่ เขตพุทธาวาส กับเขตสังฆาวาส อันประกอบไปด้วย พระอุโบสถ พระวิหาร ภูมิวิปัสสนา พระเจดีย์ทรงเครื่อง 2 องค์ และเขตสังฆาวาส ประกอบไปด้วย พระตำหนักจันทน์ พระตำหนักแก่งจัน และกุฏิพระสงฆ์

แสดงผังบริเวณทั้งหมด
ของวัด

ที่มา : พัฒนาจากสำนักพิมพ์
เมืองโบราณ. วัดราชสิทธิาราม (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
รุ่งเรืองรัตน์, 2525), 23.

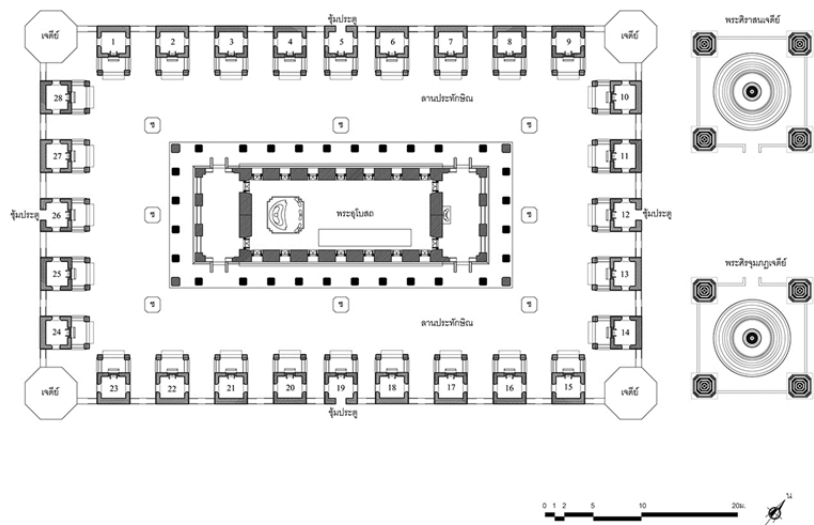


พระอุโบสถ

พระอุโบสถเป็นอาคารมีผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก-เฉียงเหนือ อาคารเป็นลักษณะก่ออิฐถือปูน โดยมีเฉลียงมุขหน้าและมุขหลัง ตั้งอยู่บนฐานเขียง อาคารหลักก็ตั้งอยู่บนฐานเขียง โดยด้านข้างทำเป็น ลวดลายของฐานปัทม์ซึ่งเป็นเพียงลวดลายประดับมิใช่ฐานที่รองรับอาคาร ด้านยาวทั้งหมดของเสภาพะไลแบ่งออกได้ 11 ห้อง มีเสภาพะไลสี่เหลี่ยมซึ่งมี ลักษณะสอบเข้าล้อมรอบอาคารทั้ง 4 ด้านรับหลังคาปีกนกโดยรอบ เสาภาพะไล ตั้งอยู่บนฐานเขียงเตี้ยๆ ที่มีความสูงเพียง 10 เซนติเมตร ด้านสกัดมีเสภาพะไล แบ่งออกได้ 5 ช่วงเสา (5 ห้อง) ด้านข้างล้อมรอบไปด้วยเสภาพะไลด้านละ 12 ต้น มีบันไดทางเข้าสู่ในตัวอาคารบริเวณเฉลียงมุขหน้าและหลังด้านละ 2 บันได แต่ละข้างของบันไดมีตุ๊กตาหินรูปตาแบริ่งหลังพิงพังก์ ซึ่งเป็น ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3

ผนังของพระอุโบสถบริเวณเฉลียงมุขหน้าและมุขหลังมีพระพุทธรูป ปางสมาธิ 1 องค์ ตั้งอยู่ระหว่างประตูทางเข้าพระอุโบสถ 2 ข้าง และด้านบน เป็นภาพเขียนสีแดงแสดงขบวนเสด็จพยุหยาตราทางสถลมารค และบริเวณ เฉลียงมุขหลังประดิษฐานพระพุทธรูป 3 องค์

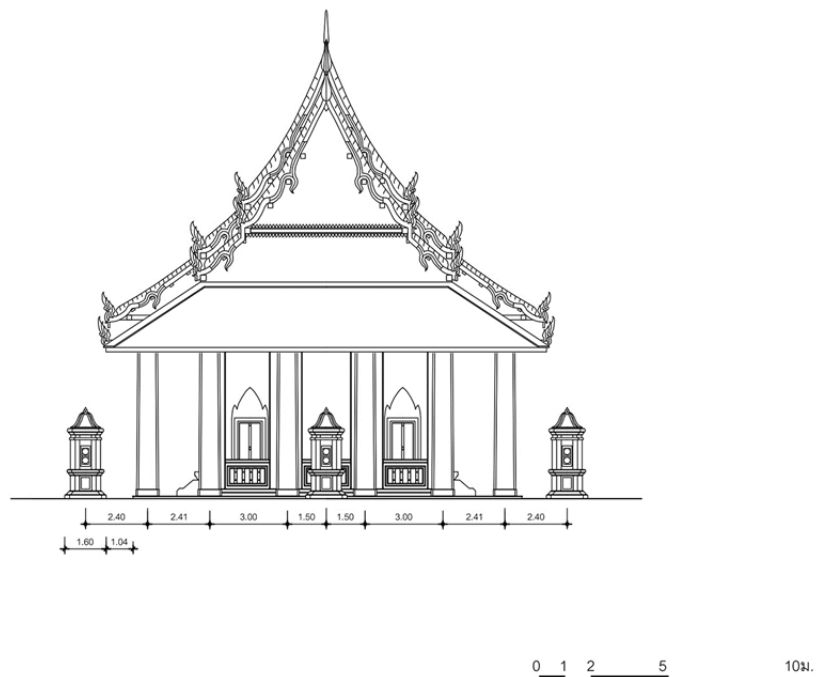
ผังพื้นพระอุโบสถที่ล้อมรอบ ด้วยกุฏิวิปัสสนาและมีพระ เจดีย์ 2 องค์อยู่ด้านหน้า



ภายในอาคารไม่มีเสาร่วมใน สามารถแบ่งออกได้เป็น 7 ช่วงเสา พระประธานภายในพระอุโบสถมีนามว่า พระจุฬารักษ์ เป็นพระพุทธรูปปาง มารวิชัยศิลปะรัตนโกสินทร์ ลงรักปิดทอง ขนาดหน้าตักกว้าง 5 ศอก 2 นิ้ว ความสูงจรดพระศรี 6 ศอก 1 คืบ ตามประวัติไม่ปรากฏหลักฐานปีที่สร้าง แต่กล่าวกันว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ทรงปั้น

พระเศียร และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงขึ้น
 พระองค์ และพระราชทานนามว่า พระพุทธจุฬารักษ์⁴ ด้านหน้าพระประธาน
 มีพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์ ได้แก่ พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ และพระ
 อานนท์ และพระพุทธรูปยืน 2 องค์ซ้ายขวา เพดานของพระอุโบสถทาสีดำ
 ดาวเพดานเป็นภาพเขียนสีทอง รูปทรงหลังคาเป็นแบบไทยประเพณี คือเป็น
 ทรงจั่วยื่นไขราออกมาคลุมหน้าบัน ประดับตกแต่งด้วยช่อฟ้า ใบระกา และ
 หางหงส์ หลังคาซ้อนกัน 2 ชั้น 3 ตับ กล่าวคือเป็นรูปทรงหลังคาที่ทำมุขลดทั้ง
 ด้านหน้าและด้านหลัง ด้านละ 1 ชั้น โดยมีการซ้อนทับหลังคา 2 ซ้อน ส่วนดับ
 ที่ 3 เป็นดับหลังคาชั้นล่างที่เป็นปีกนกคลุมพื้นที่ส่วนพระโถง กระเบื้องมุงหลังคา
 เป็นดินเผาสีพื้น โดยกระเบื้องหลังคาเป็นสีเขียว ตัดขอบด้วยสีส้ม ล้อมขอบ
 ด้วยสีแดง หน้าบันไม้ด้านหน้าแกะสลักลงรักปิดทองประดับกระจกเป็นรูป
 นารายณ์ทรงครุฑ ตัวครุฑประดับด้วยกระจกสีแดงอยู่ในอาภักิริยากำลัง
 ยุคณาอยู่ตรงส่วนกลางของหน้าบัน ลายพื้นหลังประดับกระจกสีน้ำเงิน ลาย
 ด้านข้างหรือองค์ประกอบรองเป็นลายก้านขดเทพนม ลายก้านขดสิงห์ ลาย

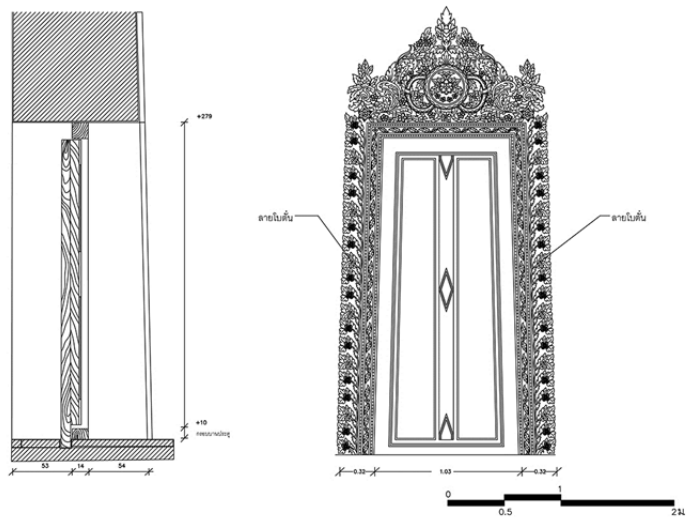
รูปด้านสกัดพระอุโบสถ



ก้านขดหงส์ และลายก้านขดคชสีห์ ถัดลงมาตรงหน้าบันชั้นลดมีกระเบื้อง
 ลายครามลักษณะแบบจีนขนาดเส้นรอบวง 40 เซนติเมตร⁵ ประดับอยู่
 กระเบื้องลายครามทำเป็นภาพลายนกยืนอยู่โคนต้นไม้ ฝีมือประณีตมาก
 ชุ่มหน้าต่างและประตูมีลักษณะเป็นลวดลายอย่างเทศ หรือแบบพระราชนิยม

ในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นลวดลายพันธุ์พฤกษา โดยมีลักษณะด้านบนเป็นรูปสามเหลี่ยมคล้ายใบโพธิ์ ชุ่มหน้าต่างตรงกลางมีวงโค้ง 1 วง ส่วนชุ่มประตูมีวงโค้ง 3 วงซ้อนกัน ปลายบนด้านข้างชุ่มหน้าต่างประดับด้วยผลลับประรด ตกแต่งด้วยการลงรักปิดทอง ด้านข้างชุ่มประตูและหน้าต่างทำเป็นลายดอกโบตันซึ่งเป็นแบบพระราชนิยม บานประตูตกแต่งด้วยการลงรักประดับกระจกสีแผ่นเล็กๆ คล้ายกันกับบานหน้าต่าง แต่ตกแต่งน้อยกว่า ด้านในบานประตูเขียนภาพเทวดายืนถือพระขรรค์ ในส่วนของพระอุโบสถนั้นอาจจะถือได้ว่าการสร้างทับใน 2 คราว คือ รัชกาลที่ 1 กับรัชกาลที่ 3 กล่าวคือลายหน้าบันพระนารายณ์ทรงครุฑนั้นถือได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 1 ดังปรากฏตามวัดวัดสระเกศ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดระฆัง วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม แต่ตัวอาคารนั้นเป็นลักษณะแบบเสาสี่เหลี่ยมทึบตันไม่มีบัวหัวเสา และตกแต่งด้วยลวดลายแบบนอกอย่างดังเป็นพระราชนิยมรัชกาลที่ 3

ชุ่มประตูหน้าต่าง

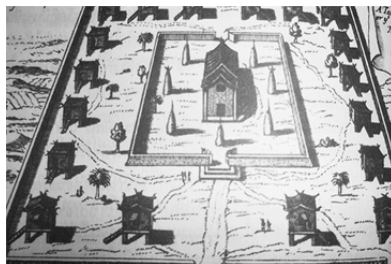


กฎวิปัสสนา 24 หลัง

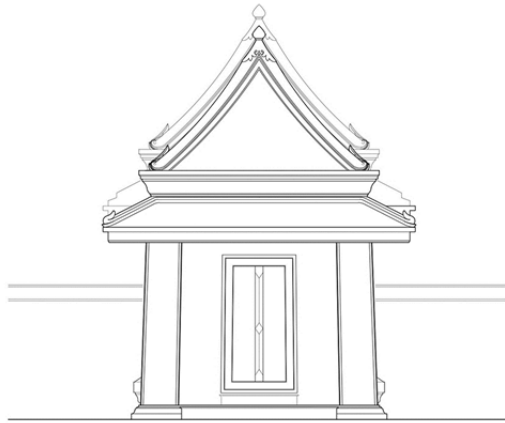
กฎวิปัสสนาของวัดราชสิทธิารามถือเป็นสถาปัตยกรรมที่ถือเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของวัดราชสิทธิาราม เพราะเท่าที่สำรวจในปัจจุบันยังไม่พบวัดใดที่มีลักษณะเช่นนี้ กฎวิปัสสนาล้อมรอบพระอุโบสถมีทั้งสิ้นจำนวน 24 หลัง มีลักษณะเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่แบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วน คือด้านนอกเป็นระเบียง และด้านในใช้เป็นที่สำหรับเจริญวิปัสสนา อาคารมีขนาดเล็กกว้าง 2.50 เมตร มีหน้าต่าง 2 บาน ตัวภายนอกอาคารเป็นหลังคาจั่วที่ไม่มีไชรา

มีการทำขุดด้านหน้าบริเวณระเบียง 1 ชั้น หลังคาจั่วซ้อนกัน 2 ตับ โดย
 ตับล่างเป็นปีกนกเพื่อกันแดดฝนให้กับอาคาร หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา
 แบบเกล็ดเต่า โดยอาคารแต่ละหลังห่างกันราว 2.50 เมตร ภูมิใช้เป็นที่เจริญ
 วิปัสสนาของพระภิกษุ สามารถเข้าไปได้เพียงหลังละ 1 รูป แต่ในปัจจุบันมิได้
 อนุญาตให้ใช้เป็นที่เจริญวิปัสสนาแล้ว และภายในมีแท่นวิปัสสนาสำหรับตั้ง
 พระพุทธรูปอยู่ภายในกุฏิละ 1 องค์ และเป็นที่ยืนปฏิบัติธรรมของผู้ที่ล่องลับใน
 สกุนต์ต่างๆ ด้วยกุฏิวิปัสสนาตั้งอยู่ในเขตพุทธาวาส คือล้อมรอบพระอุโบสถที่มี
 ขนาดไม่ใหญ่มาก จึงสันนิษฐานว่ากุฏิวิปัสสนาเดิมคงมีวัตถุประสงค์เพื่อเจริญ
 วิปัสสนาอย่างเดียวในเวลากลางวัน แต่ในเวลากลางคืนหรือในวาระพิเศษ
 เมื่อปิดประตูบริเวณซุ้มทางเข้าสู่พระอุโบสถทั้ง 4 ด้านแล้ว ภูมิวิปัสสนาที่อยู่
 ล้อมรอบพระอุโบสถมีความสงัดและเป็นส่วนตัวที่พระภิกษุใช้เจริญวิปัสสนา
 และอาจจำวัดในเวลากลางคืนได้ โดยลานประทักษิณล้อมพระอุโบสถคงใช้
 เป็นพื้นที่สำหรับเดินจงกรมของพระภิกษุด้วย การใช้พระอุโบสถซึ่งเป็น
 ประธานของวัดที่ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นประธานและเป็น
 แกนกลางอาจหมายถึงพระพุทธรูป ซึ่งการมีภูมิวิปัสสนาล้อมรอบลาน
 ประทักษิณและพระอุโบสถยังคล้ายกับการจัดวางวิหารทางพุทธศาสนาของ
 อินเดียโบราณ ที่พื้นที่กลางใช้เป็นที่ทำสังฆกรรมร่วมกันของพระภิกษุสงฆ์
 สำหรับการประดับลวดลายบนหน้าบันภูมิวิปัสสนาแต่ละหลังนั้นมี
 ลวดลายแตกต่างกันที่สามารถจำแนกแยกลักษณะของลวดลายออกได้ 2 แบบ
 คือ แบบที่มีแต่ลายดอกไม้พันธุ์พฤษชาติเป็นลักษณะของดอกโบตั๋น และแบบที่
 มีทั้งลายดอกไม้และสัตว์ต่างๆ รวมอยู่ด้วย เช่น ไก่ กู แปะ กระรอก เป็นต้น

ซ้าย : ภูมิวิปัสสนาล้อมรอบ
 พระอุโบสถในสมัยกรุงศรี
 อยุธยา
ที่มา : มองซิเออร์ เดอ ลาลู-
 แบร์, จดหมายเหตุลาลูแบร์
 ราชอาณาจักรสยาม
 (กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา,
 2552), 342.
ขวา : หมู่ภูมิวิปัสสนา



ในรูปแบบของภูมิวิปัสสนาล้อมรอบพระอุโบสถนี้ก็ได้มีได้เพ่งปรากฏใน
 วัดราชสิทธารามเป็นวัดแรก เพราะได้ปรากฏมาแล้วในสมัยกรุงศรีอยุธยา ดัง
 ในจดหมายเหตุของลาลูแบร์ที่ได้จดบันทึกว่า “พระวิหารกับอาวาสนั้นกิน
 พื้นที่กว้างใหญ่สี่เหลี่ยมจัตุรัสล้อมด้วยไม้ไผ่ตรงกลาง พื้นที่นั้นประดิษฐาน
 พระวิหาร อันถือว่าเป็นสิ่งที่พึงเคารพนับถือที่สุดในวัดนั้น ตามมุมที่ดินและ
 ตามแนวรั้วไม้ไผ่นั้นมีกุฏิสงฆ์รายรอบราวกะเด้นท์ทหาร บางที่ก็เรียกเป็น
 2 แถวหรือ 3 แถว กุฏิเหล่านี้เป็นเรือนหลังย่อมๆ แยกต่างหากจากกันไปเป็น



รูปด้านกุฏิวิปัสสนา



หลังๆ ไป ยกพื้นสูงตั้งอยู่บนตอม่อ กุฏิของเจ้าอาวาสก็เป็นแบบเดียวกัน แต่มีขนาดใหญ่กว่าและค่อนข้างจะสูงกว่าหลังอื่นๆ”⁶

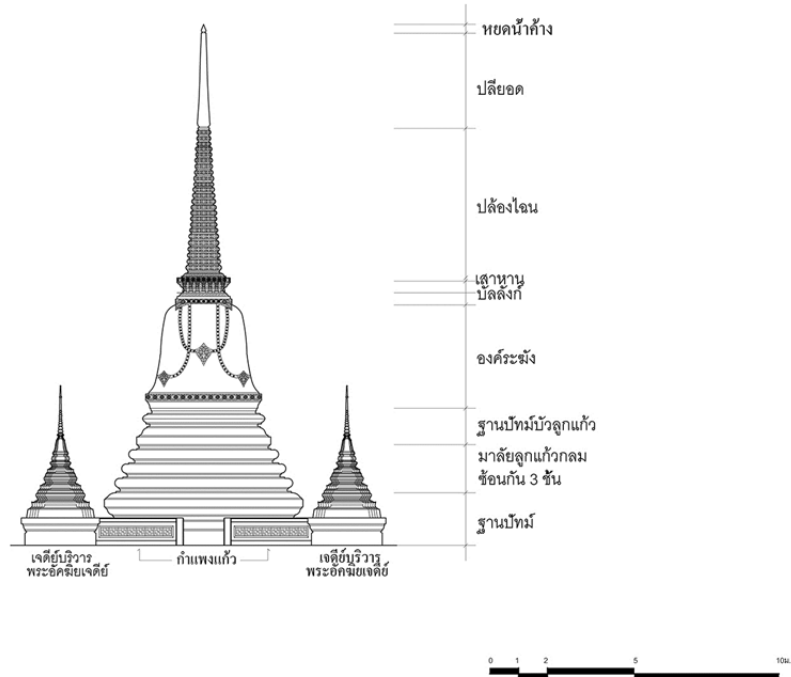
ในคราวที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลอีสาน ร.ศ. 125 ในคราวที่พระองค์เสด็จมณฑลอุดรนั้นเสด็จไปวัดมัชฌิมาวาส⁷ ทอดพระเนตรเห็นมี “เรือนตูป 2 ห้องทำด้วยเครื่องไม้อย่างใช้ชั่วคราว ปลูกรายเป็นระยะอยู่รอบโบสถ์ ถ้ามเขบอกว่า ตูบนั้นปลูกเมื่อก่อนจะเข้าวัสสาเสมอทุกปี ถึงเวลาเข้าวัสสา พระที่เรียนวิปัสสนาธุระลงไปจำพรรษาอยู่ตูปละองค์ มีชาวบ้านปวารณาเลี้ยงดูรายบุจนตลอดพรรษา เมื่อออกพรรษาแล้วก็เลิกกลับไปอยู่กุฏิเดิม แล้วรื้อตูปเหล่านั้น”⁸

กุฏิวิปัสสนาล้อมรอบพระอุโบสถวัดราชสิทธิธารามเป็นลักษณะแบบก่ออิฐถือปูน โดยลักษณะทางสถาปัตยกรรมแล้วก็คงจะสร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อาจเป็นไปได้ว่าแต่เดิมกุฏิวิปัสสนาของวัดราชสิทธิธารามคงสร้างด้วยเครื่องไม้ แต่เพื่อความคงทนถาวร พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงสร้างเป็นแบบก่ออิฐถือปูนในคราวที่พระองค์ทรงบูรณปฏิสังขรณ์ทั่วทั้งวัดก็เป็นได้

พระเจดีย์ทรงเครื่องใหญ่ 2 องค์

พระเจดีย์ทรงเครื่องนี้ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าด้านหน้าของพระอุโบสถ โดยวางคู่ขนานกัน 2 องค์ ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงกลม พระเจดีย์องค์ทางทิศเหนือหรือทางซ้ายมือชื่อว่า “พระศิวาสนเจดีย์” องค์ทางทิศใต้หรือทางขวามือชื่อ “พระศิวะมฤณเจดีย์” พระเจดีย์ทั้ง 2 นี้มีกำแพงแก้วรูปสี่เหลี่ยมล้อมรอบ

รูปด้านพระเจดีย์ทรงเครื่อง



กำแพงแก้วมีลักษณะทึบ ตกแต่งด้วยลายกระเบื้องเคลือบปรุลายสีเขียวทางเข้าของเจดีย์ 2 องค์สู่ลานประทักษิณหันหน้าตรงกัน องค์เจดีย์มีขนาดความสูงตั้งแต่ฐานถึงยอด 20 เมตร ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 8.25 เมตร

ตามประวัติของพระเจดีย์นี้ว่าหลังจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์ทั้งวัดแล้ว ทรงได้สถาปนาพระเจดีย์องค์หนึ่งไว้หน้าพระอุโบสถทางทิศใต้ แล้วต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาพระเจดีย์อีกองค์หนึ่งคู่กันพร้อมกับพระราชทานชื่อพระเจดีย์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า พระสิริสาสนเจดีย์ โดยมาจากคำว่า “ศิริ” กับ “อาสน” อันหมายถึง พระที่นั่งที่เป็นหิน คงหมายถึงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชทานพระเจดีย์ของพระองค์เองว่า พระศิริจุมภฏเจดีย์ โดยมาจากคำว่า “ศิริ” กับ “จุมภฏ” อันหมายถึง เทริด หรือมงกุฏ ซึ่งคงหมายถึง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ด้วยพระเจดีย์องค์นี้มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากลักษณะของเจดีย์โดยทั่วไปตามที่ต่างๆ คือเป็นลักษณะทรงเครื่อง โดยองค์ระฆังของเจดีย์มีลายปูนปั้นเป็นลายดอกไม้ทำเป็นสังวาลเหมือนกันทั้ง 2 องค์ ตรงบริเวณปล้องทำเป็นลายดอกไม้ ยาวไปจนถึงปล้องไฉนและยอดบนสุดมีฉัตร 5 ชั้นอยู่ด้านบน สันนิษฐานว่าเดิมพระสิริสาสนเจดีย์คงจะได้เป็นลักษณะทรงกลม แต่ น่าจะเป็นแบบสี่เหลี่ยมย่อมุมตามแบบพระราชนิยมในสมัยต้นรัตนโกสินทร์

คงมาปรับเปลี่ยนเป็นทรงกลมเมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เหตุที่ได้ทรงสถาปนาพระเจดีย์อีกองค์ไว้คู่กันเพราะเพื่อให้เป็นพระราชอนุสรณ์ที่ว่าได้เคยศึกษามาในสำนักสมเด็จพระสังฆราชสุท (ไถ่เถื่อน) เมื่อยังเป็นพระญาณสังวรอยู่วัดราชสิทธิารามนั้น 2 พระองค์ อีกทั้งถือว่าพระเจดีย์ 2 องค์นี้คือตัวแทนของพระมหากษัตริย์ทั้ง 2 พระองค์ ตามนามพระเจดีย์ที่ทรงพระราชทาน นอกจากนี้ที่มุมกำแพงแก้วล้อมพระเจดีย์ 2 องค์นั้นปรากฏมีเจดีย์องค์เล็กๆ ทั้งสี่ที่มุมกำแพง เป็นเจดีย์บริวารมีชื่อว่า “พระอัครมัยเจดีย์”

พระตำหนักจันทน์

พระตำหนักจันทน์อยู่ติดกับพระตำหนักเก๋งจีน คืออยู่ตรงระหว่างกำแพงแก้วของพระอุโบสถทางด้านใต้กับคณะ 1 ถัดจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ เดิมตั้งอยู่บนเกาะภายในวัด

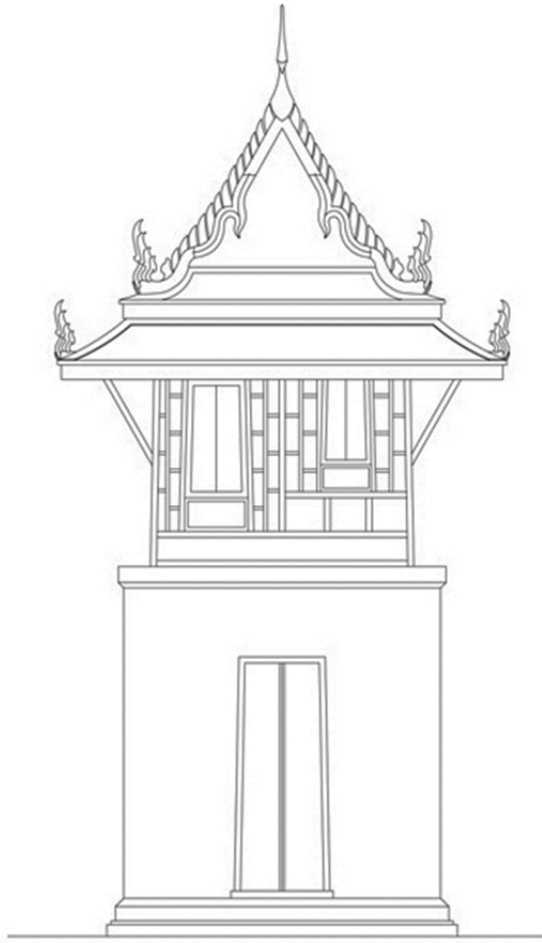
ตามประวัติในรัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ขณะดำรงพระอิสริยยศเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักจันทน์ขึ้นหลังหนึ่ง พระราชทานพระราชโอรสองค์ใหญ่ (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว)⁹ ซึ่งได้ทรงจำพรรษาอยู่วัดนี้ 1 พรรษา ลักษณะสถาปัตยกรรมของพระตำหนักจันทน์นี้เป็นพระตำหนัก 2 ชั้น ชั้นล่างก่อด้วยอิฐถือปูน ด้านบนเป็นอาคารทรงไทยสร้างด้วยไม้จันทน์หอมทั้งหลัง มีช่อฟ้าใบระกา ประดับกระจกอย่างสวยงาม

เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (บุณนาศ) ได้กราบทูลพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์เมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นถึงพระตำหนักจันทน์นี้ว่า “ท่านองจะเป็นพระตำหนักสำหรับลับพระเนตรทรงวิปัสสนาเป็นคันธกุฎี ไม่ใช่ที่ประทับประจำ แต่จะมาประทับที่พระตำหนักเก๋งจีนแทน ปากกบหรือฝาประกอบแลหย่องไม้จันทน์ปรุเป็นลายฝีมือทำดีมาก เมื่อใหม่เห็นจะงามมาก พระมงคลเทพมุนี (เอี่ยม) ว่าแต่ก่อนเข้าไปนั่งในตำหนักนี้หอมกลิ่นจันทน์เสมอ”¹⁰

เมื่อคราวพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์ทั้งวัดนั้นได้โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายพระตำหนักจันทน์จากที่เดิมบนเกาะ มาปลูกใกล้กับพระตำหนักเก๋งจีน และเนื่องจากตัวพระตำหนักจันทน์เก่าแก่ทรุดโทรมมาก จึงเปลี่ยนเสาเป็นไม้เต็งรังปักลงดิน เปลี่ยนเครื่องบนบ้าง เพดานกับพื้นเปลี่ยนเป็นไม้สัก คงมีไม้จันทน์อยู่แต่ฝากรอบเขตหน้าและบานกับเสาดั้ง

ลักษณะพิเศษของพระตำหนักองค์นี้คือ เป็นพระตำหนักที่ไม่มีบันไดสำหรับขึ้นไปสู่ชั้นสอง เวลาจะขึ้นชั้นสองต้องทอดบันไดจากภายนอก เมื่อขึ้นแล้วก็ชักบันไดออก เวลาจะลงถึงค่อยทอดบันไดอีกครั้ง¹¹ กล่าวได้ว่าเป็นพระตำหนักหรือกุฎิสงฆ์เพียงหลังเดียวเท่านั้นในประเทศไทยที่มีลักษณะเช่นนี้

รูปด้านพระตำหนักจันทน์
ที่มา : วาดจาก สุพรรณ
 พลอยชุม, รายงานการวิจัย
 เรื่องการส่งเสริมพระพุทธ-
 ศาสนาในสมัยรัชกาลที่ 2
 (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพระบรม
 ราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเลิศหล้านภาลัย,
 2531?), 132.



พระตำหนักแก่งจันทน์

ตำหนักแก่งจันทน์ตั้งอยู่คู่กับพระตำหนักจันทน์ ตามประวัติพระตำหนักองค์นี้เป็นพระตำหนักที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อคราวทรงพระผนวชที่วัดนี้ ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างว่าสร้างใน พ.ศ. ไต แต่น่าเชื่อว่าคงสร้างพร้อมกันกับพระตำหนักจันทน์ คือพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงสร้างพระตำหนักแก่งจันทน์เพื่อใช้สำหรับเป็นที่ประทับจำพรรษาของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะที่ทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์ใหญ่ ปัจจุบันพระตำหนักองค์นี้ถูกบูรณะขึ้นมาใหม่ใน พ.ศ. 2504¹²

ลักษณะของพระตำหนักแก่งจันทน์พระตำหนักองค์นี้มีความสำคัญในงานศิลปะ คือเป็นพระตำหนักที่เรียกว่า *ตึกอย่างเทศ* หลังแรกในกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะมีการตกแต่งลักษณะแบบจีนตรงบริเวณหน้าบันและหลังคา ลักษณะ

เป็นตึกก่ออิฐถือปูน สูง 2 ชั้น ขนาดยาว 5 ห้อง กว้าง 3 ห้อง ส่วนด้านหน้าเป็นบันไดทางขึ้น ลักษณะอาคารทรงสูงชะลูดและทรวดทรงผอม ส่วนหน้าต่างบัวหัวเสา และบัวรองรับฐานพื้นเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทย¹³

นอกจากนั้นยังถือว่าเป็นพระตำหนักที่เป็นตึกหลังแรกอีกด้วย เพราะแต่เดิมมาพระตำหนักต่างๆ ในพระบรมมหาราชวังตั้งแต่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนั้นนิยมสร้างด้วยไม้ทั้งสิ้น หรือวังเจ้านาย บ้านขุนนาง ล้วนแล้วแต่เป็นไม้

พระตำหนักแก่งจีนนี้จึงถือเป็นจุดเริ่มของการก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมแบบใหม่ที่เริ่มขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่มีการเปลี่ยนวัสดุก่อสร้างจากไม้มาเป็นอิฐ มีการตกแต่งศิลปะแบบจีน จนเป็นที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 หรือเรียกว่า ศิลปะแบบพระราชนิยม และอาจกล่าวได้อีกว่าพระตำหนักแก่งจีนองค์นี้เป็นต้นแบบให้กับพระตำหนักปั้นหย่าที่วัดบวรนิเวศด้วย กล่าวคือลักษณะรูปทรงจะคล้ายกันเพียงแต่ว่าพระตำหนักปั้นหย่าจะสูง 3 ชั้น

รูปด้านพระตำหนักแก่งจีน
ที่มา : วาดจาก สุเชาวน์
พลอยชุม, รายงานการวิจัย
เรื่องการส่งเสริมพระพุทธ-
ศาสนาในสมัยรัชกาลที่ 2
(กรุงเทพฯ : มูลนิธิพระบรม-
ราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัย,
2531?), 132.



จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดราชสิทธิารามแล้วสามารถนำมาวิเคราะห์ถึงผังบริเวณ ลักษณะสถาปัตยกรรม และที่ตั้งของวัดราชสิทธิารามได้ 3 ประเด็นคือ

1. ผังบริเวณและพัฒนาการของวัดราชสิทธิาราม
2. วัดอรุณวาสีในประเทศไทยและวัดราชสิทธิาราม
3. กฎวิปัสสนาวัดราชสิทธิาราม และวัดอื่นๆ ในกรุงเทพมหานคร

ผังบริเวณและพัฒนาการของวัดราชสิทธิาราม

จากลักษณะแผนผังของตัววัดราชสิทธิารามนั้นมีการวางผังทับซ้อนกัน 2 ผัง คือในผังที่มีพระอุโบสถเป็นประธานและมีพระเจดีย์ 2 องค์อยู่หน้าพระอุโบสถ กับผังที่มีพระอุโบสถกับพระวิหารวางขนานกัน ซึ่งผังลักษณะดังกล่าวเป็นการผสมผสานระหว่างผังเขตพุทธาวาสปลายสมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์ และผังบริเวณสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนี้

1. การกำหนดพระอุโบสถให้เป็นประธานหลักของวัดเป็นที่นิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เพราะแต่เดิมการวางผังในสมัยกรุงสุโขทัยถึงกรุงศรีอยุธยาตอนต้นจะปรากฏประธานหลักของวัดคือ พระเจดีย์ หรือไม่ก็พระปรางค์ แต่พอมานในสมัยอยุธยาปลายจนถึงรัตนโกสินทร์มีการเปลี่ยนมาเป็นพระอุโบสถ ดังตัวอย่างวัดที่มีพระอุโบสถเป็นประธานของวัด เช่น วัดใหญ่สุวรรณารามวรวิหาร และวัดสระบัว จังหวัดเพชรบุรี, วัดบพิตรพิมุขวรวิหาร, วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร, วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร, วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร, วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และวัดระฆังโฆสิตารามกรุงเทพมหานคร

2. มีพระเจดีย์ 2 องค์อยู่ทางด้านหน้าของพระอุโบสถ ซึ่งแบบแผนนี้มีมาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายถึงต้นรัตนโกสินทร์ ดังตัวอย่างวัดไชยวัฒนาราม และวัดชุมพลนิกายาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และวัดอินทาราม กรุงเทพมหานคร

3. การวางแนวแกนคู่ คือวางพระอุโบสถขนานกับพระวิหาร ซึ่งแบบแผนนี้เพิ่งเกิดมีในสมัยรัตนโกสินทร์ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระอุโบสถที่วางตัวขนานกับพระวิหาร ดังตัวอย่างเช่น วัดโพชนัดพลเสถียร, วัดโปรดเกศเชษฐาราม, วัดนางชี, วัดอัปสรสวรรค์, วัดเทพธิดารามวรวิหาร¹⁴ และวัดมหาพฤฒาราม เป็นต้น

จึงทำให้สามารถทราบถึงพัฒนาการรูปแบบแผนผังของวัดราชสิทธิารามตั้งแต่เริ่มสร้างในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน ซึ่งแบ่งออกได้ทั้งหมด 3 สมัยคือ

สมัยที่ 1 เป็นสมัยที่เริ่มสร้างวัดในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โดยจะสังเกตว่าพระอุโบสถเป็นประธานหลักในแผนผังที่มีกำแพงแก้วล้อมรอบ ในเขตของพุทธาวาสและในเขตของสังฆาวาสยังได้สร้างพระตำหนักจันทน์และพระตำหนักเก๋งจีน

สมัยที่ 2 เป็นสมัยต่อมาที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบูรณปฏิสังขรณ์ทั่วทั้งพระอาราม รวมถึงทรงสร้างเพิ่มเติม อันได้แก่ การบูรณะพระอุโบสถของเดิมในรัชกาลที่ 1 โดยสังเกตจากเสาพะไล และลวดลาย

ดอกไม้บนชุ่มลายหน้าต่างและลายประตู และมีการสร้างหมู่กุฏิวิปัสสนาก่ออิฐ
ถือปูน 24 หลัง ตึกดาหินจีน และทั้งทรงสร้างพระเจดีย์ทางด้านทิศใต้

สมัยที่ 3 เป็นสมัยสุดท้ายที่ได้มีการสร้างต่อเติมขึ้นในสมัยพระบาท-
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบูรณะพร้อมทั้งปรับเปลี่ยนรูปแบบพระ
เจดีย์ที่สร้างขึ้นในคราวรัชกาลที่ 3 พร้อมสร้างพระเจดีย์ทรงเครื่องเพิ่มอีก
องค์ที่ด้านหน้าทางเข้าพระอุโบสถวางคู่ขนานกันเพื่อเป็นอนุสรณ์

วัดอรุณวาสีในประเทศไทยและวัดราชสิทธิาราม

วัดอรุณวาสีในประเทศไทยได้เริ่มปรากฏในสมัยสุโขทัย เป็นคณะที่ได้รับการ
อุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหง โดยตำแหน่งที่ตั้งของ
วัดอรุณวาสีนั้นจะตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกภายนอกกำแพงเมือง เช่นเดียวกัน
กับวัดอรุณญิกในเชียงใหม่ซึ่งมีตำแหน่งที่ตั้งของวัดอยู่ทางทิศตะวันตกของ
เมืองเชียงใหม่คือ วัดป่าแดง

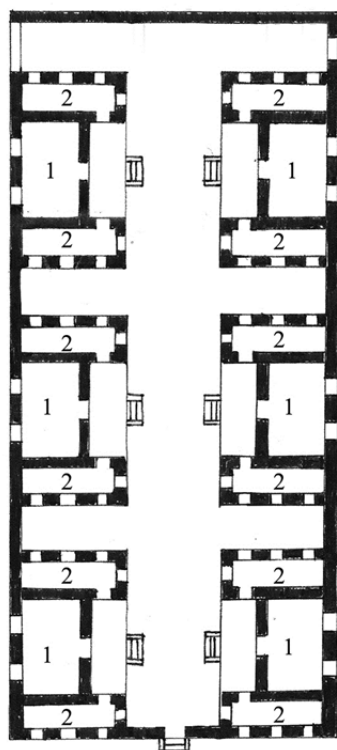
แต่พอมาในสมัยของกรุงศรีอยุธยาปรากฏว่าตำแหน่งที่ตั้งของวัดทาง
ฝ่ายอรุณวาสีนั้นมิได้ถูกกำหนดตายตัวว่าจะต้องตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเหมือน
อย่างสุโขทัยและเชียงใหม่ แต่ปรากฏว่าตั้งกระจายกระจายมีทั้งทางทิศตะวันตก
ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศตะวันออกเฉียงใต้ เช่น วัดใหญ่ชัยมงคล, วัด
ประดู่ทรงธรรม และวัดไชยวัฒนาราม แต่ก็ยังอยู่ภายนอกกำแพงเมือง

วัดอรุณวาสีในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็พบว่าตำแหน่งมีลักษณะ
เช่นเดียวกับในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ตั้งอย่างกระจายกระจายทั่วเขตพระนคร
เช่น วัดสระเกศ และวัดราชาธิวาส

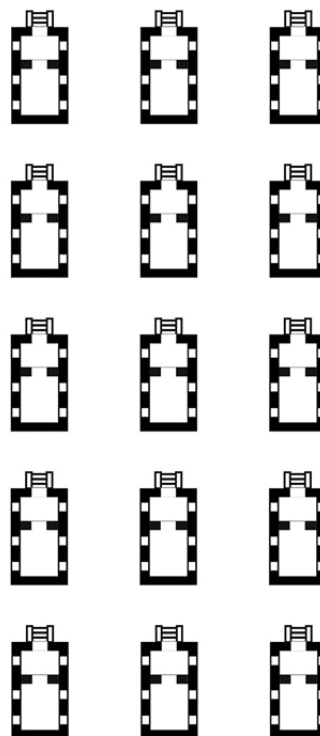
จากการศึกษาจากสถานที่ตั้งของวัดอรุณญิกทั้งในสุโขทัย เชียงใหม่
กรุงศรีอยุธยา และรัตนโกสินทร์แล้วพบว่า ความสัมพันธ์ของพื้นที่ภูมิประเทศ
มีความแตกต่างกันคือ ทางสุโขทัยและเชียงใหม่มีภูเขา มีที่ราบสูง แต่ทาง
พระนครศรีอยุธยาและกรุงเทพมหานครตั้งอยู่ทางภาคกลาง มีสภาพภูมิ-
ประเทศเป็นที่ราบ ไม่มีภูเขา จึงไม่จำเป็นที่วัดอรุณวาสีต้องตั้งอยู่ทางทิศ
ตะวันตกเหมือนดัง 2 เมืองนั้น แต่แค่ให้บริเวณที่ตั้งนั้นมีสภาพความเป็นป่า
ก็ถือว่าใช้ได้

กุฏิวิปัสสนาวัดราชสิทธิาราม และวัดอื่นๆ ในกรุงเทพมหานคร

กุฏิวิปัสสนาของวัดราชสิทธิารามแตกต่างจากวัดอื่นๆ ในกรุงเทพมหานคร
เช่น วัดสระเกศ และวัดเทพธิดารามคือ ถึงแม้ว่าวัดต่างๆ ดังที่ยกตัวอย่างมานี้
เป็นวัดในฝ่ายอรุณวาสีเช่นเดียวกัน มีการสร้างกุฏิวิปัสสนาเหมือนกัน แต่การ
สร้างนั้นมีแบบแผนที่ต่างกันและตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ต่างกับวัดราชสิทธิาราม
โดยวัดราชสิทธิารามนั้นสร้างกุฏิวิปัสสนาอยู่ในเขตพุทธาวาส และมีลักษณะ
เป็นแบบล้อมรอบพระอุโบสถ แต่วัดสระเกศและวัดเทพธิดารามนั้นตั้งอยู่ใน



1 - ที่จำวัด
2 - ที่จำวัดสามเณร



ซ้าย : แผนผังกุฏิวิปัสสนา
ของวัดเทพธิดาราม
ขวา : แผนผังกุฏิวิปัสสนา
ของวัดสระเกศ
ที่มา : ประชา แสงสายัณห์,
“กุฏิก่ออิฐถือปูน,”
วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขา
สถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2540, 195.

เขตสังฆาวาสและมีได้ล้อมรอบพระอุโบสถ เพียงแต่ลักษณะร่วมกันคือ
พระภิกษุสามารถใช้จำวัดได้เพียงหลังละ 1 รูปเท่านั้น

วัดสระเกศกุฏิวิปัสสนาจะตั้งอยู่ด้านหน้าวัดหันออกทางถนนใหญ่
อยู่ทางด้านขวามือของเขตพุทธาวาส ภายในปลูกกุฏิเป็นแถว แต่ละแถวเป็น
หลังเล็กๆ อยู่ห่างกัน ลักษณะเป็นแบบก่ออิฐถือปูน หลังคาซ้อนกัน 2 ชั้น แยก
ห่างกันพอสมควรไม่มากนัก กุฏิแต่ละหลังมีขนาดเล็กพอที่จะให้พระภิกษุสงฆ์
จำวัดได้เพียงหลังละ 1 รูป

วัดเทพธิดาราม โดยจริงแล้วถือว่าเป็นวัดในฝ่ายคามวาสี แต่กลับ
ปรากฏพบกุฏิวิปัสสนาควบคู่กับกุฏิฝ่ายคันถธุระ กุฏิวิปัสสนาจะมีทั้งสิ้น
16 หลัง ตั้งอยู่ท้ายวัด เป็นลักษณะอยู่กันภายในคณะ ใน 1 คณะจะมีกุฏิ
วิปัสสนาอยู่ 6 หลัง โดยแบ่งออกเป็นซ้าย 3 หลัง และขวา 3 หลัง ตั้งอยู่ห่าง
กันพอสมควร ภายในแบ่งออกเป็น 3 ห้อง โดยห้องใหญ่อยู่ตรงกลางขนาด
ด้วยห้องเล็กๆ ซ้ายขวา

กุฏิวิปัสสนาของวัดราชสิทธิธารามที่ตั้งอยู่ในเขตพุทธาวาสอาจจะ
ด้วยเหตุผลที่ต้องการแยกกุฏิวิปัสสนาออกจากกุฏิจำวัด อย่างการแยกกันของ
พระดำหนักจันทน์ที่ใช้สำหรับเจริญวิปัสสนาอย่างเดียว และพระดำหนักแก่งจัน

ที่ใช้จำพรรษาของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ใหญ่และทรงพระผนวชที่วัดราช-
สิทธิาราม

สรุป

วัดราชสิทธิาราม เนื่องจากเป็นวัดที่จำพรรษาของสมเด็จพระสังฆราช สุก
(ไก่เถื่อน) ซึ่งเป็นพระที่เชี่ยวชาญทางสายวิปัสสนาธุระ และเป็นพระอาจารย์
ของปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี จึงทำให้พระบรมวงศานุวงศ์ต้องมาทรง
พระผนวชเพื่อศึกษาวิปัสสนาธุระ จึงมีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดเพื่อให้เป็น
การสมพระเกียรติ ในฐานะเป็นวัดที่เสด็จมาทรงพระผนวช และเป็นวัดของ
พระอาจารย์ จึงทำให้วัดราชสิทธิารามแห่งนี้มีการวางผังอาคารอย่างต่อเนื่อง
ตลอดในรัชกาลตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4

เชิงอรรถ

- ¹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1* (กรุงเทพฯ : ศุภสภา, 2526), 18.
- ² สมบัติ จำปาเงิน, *วัดของท่าน* (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2523), 214.
- ³ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ⁴ กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, *พระพุทธรูปสำคัญ* (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2543), 102.
- ⁵ กรมศิลปากร, *ประวัติวัดราชสิทธิาราม* (พระนคร : ศิวพร, 2509), 136.
- ⁶ มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์, *จดหมายเหตุลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม* (กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา, 2552), 340.
- ⁷ กรมศิลปากร, “ว่าด้วยเรื่องเที่ยวในมณฑลอุดรแลมณฑลอิสาน,” ใน *เรื่องเที่ยวที่ต่างๆ ภาค 1-5* (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2550), 20.
- ⁸ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, *สาส์นสมเด็จพระเล่ย์ที่ 25* (กรุงเทพฯ : ศุภสภา, 2505), 190.
- ⁹ กรมศิลปากร, *ประวัติวัดราชสิทธิาราม*, 5.
- ¹⁰ “เรื่องวัด,” เอกสารรัชกาลที่ 5, 13/1, กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 7.
- ¹¹ สุขชวน พลอยชุม, *รายงานการวิจัยเรื่องการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ 2* (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2531?), 132.
- ¹² ศักดิ์ชัย สายสิงห์, *งานช่างสมัยพระนั่งเกล้าฯ* (กรุงเทพฯ : มติชน, 2551), 70.
- ¹³ ประทีป มาลากุล, *พัฒนาการบ้านของคนไทยในภาคกลาง* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), 129.
- ¹⁴ ไชแสง ศุขะวัฒนะ, *การวิจัยเพื่อทราบปีที่สร้างและปฏิสังขรณ์พระอารามที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมเลียนแบบจีนในตอนปลายรัชกาลที่ 2 และตลอดรัชกาลที่ 3* (กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), 54.

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. *พระพุทธรูปสำคัญ*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2543.
- _____. *ประวัติวัดราชสิทธิาราม*. พระนคร : ศิวพร, 2509.
- _____. “ว่าด้วยเรื่องเที่ยวในมณฑลอุดรแลมณฑลอิสาน.” ใน *เรื่องเที่ยวที่ต่างๆ ภาค 1-5*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2550.
- ไชแสง ศุขะวัฒนะ. *การวิจัยเพื่อทราบปีที่สร้างและปฏิสังขรณ์พระอารามที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมเลียนแบบจีนในตอนปลายรัชกาลที่ 2 และตลอดรัชกาลที่ 3*. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, เจ้าพระยา. *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1*. กรุงเทพฯ : ศุภสภา, 2526.
- ประทีป มาลากุล. *พัฒนาการบ้านของคนไทยในภาคกลาง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- ประชา แสงสายัณห์. “กฎีก่ออิฐถือปูน.” *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2540.
- มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์. *จดหมายเหตุลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม*. กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา, 2552.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. *งานช่างสมัยพระนั่งเกล้าฯ*. กรุงเทพฯ : มติชน, 2551.
- นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. *สาส์นสมเด็จพระเล่ย์ที่ 25*. กรุงเทพฯ : ศุภสภา, 2505.
- สมบัติ จำปาเงิน. *วัดของท่าน*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2523.
- สุขชวน พลอยชุม. *รายงานการวิจัยเรื่องการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ 2*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2531?.